

1. Каминский М. К. Специальные знания – сила? Криминалисть первопечатный: Криміналіст першодрукований. 2011. № 3. С. 67–71.
2. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). Москва : Юрид. лит., 1990. 160 с.
3. Кіян Т. М. Деякі питання тактики використання спеціальних знань і призначення експертизи. Новітні кримінально-правові дослідження : збірник наукових праць. Миколаїв: Іліон, 2016. С.98-101.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88.
5. Інструкція про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів : затв. наказом МВС України від 26.10.2012 р. № 962. Офіційний вісник України. 2015. № 92. стор. 337. ст. 3148
6. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами : затв. наказом МВС України від 24.07.2017 № 621. Офіційний вісник України. 2017. № 72. стор. 110. ст. 2216.
7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5 (зі змінами та доповненнями). Офіційний вісник України. 1998. № 46. стор. 172. ст. 1715

Пиріг Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Для ефективності будь-якого виду людської діяльності, включаючи й експертну діяльність, потрібно відповідне її забезпечення. Від кількісного та якісного забезпечення діяльності експертних підрозділів залежить успіх, повнота та швидкість виконання завдань кримінального провадження. Зупинимось на окремих проблемах криміналістичного забезпечення проведення судових експертиз на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Оскільки злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не сприймав, його пізнання здійснюється опосередковано, через виявлення і дослідження відображень окремих його елементів, їх властивостей в оточуючій обстановці. Однією з основних з інформативної точки зору є огляд місця події. На місце події виїжджає слідчо-оперативна група у складі слідчого, працівників оперативного підрозділу та спеціалістів. В якості спеціалістів залучаються, як правило, інспектори-криміналісти слідчих підрозділів поліції. Аналізуючи практику розслідування злочинів, підслідних Національній поліції, можна зазначити, що основні дії з виявлення, вилучення, дослідження матеріальних об'єктів на місці події здійснює саме спеціаліст-криміналіст. Вилучені ним об'єкти у подальшому будуть предметом дослідження експертів. Проблемним на сьогодні є зниження кількості та якості вилучених при оглядах місць події речових доказів, про що свідчать результати проведеного нами опитуванні слідчих Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Полтавської областей.

Реформування у 2015 році МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-криміналістів, основним завданням яких є участь у проведенні слідчих (розшукових) дій. Виділення зі складу Експертної служби МВС співробітників, які увійшли як інспектори-криміналісти до слідчих підрозділів поліції призвело як до позитивних, так негативних наслідків. Серед позитивних моментів слід зазначити поділення функцій техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування, яке сприяло дотриманню принципу незалежності судової експертизи. З іншого боку виникли проблеми кадрового забезпечення як підрозділів НДЕКЦ, так і секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів.

Проведеним нами опитуванням працівників НДЕКЦ та інспекторів-криміналістів встановлено, що більш досвідчені співробітники, які працювали на посадах експертів райвідділів міліції перейшли на роботу до НДЕКЦ. Відповідно рівень криміналістичної підготовки інспекторів-криміналістів слідчих відділів Національної поліції на сьогодні залишається досить низьким. Недостатня кваліфікація інспекторів-криміналістів впливає на кінцевий результат – якість розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази.

Підготовка експертів Експертної служби МВС та інспекторів-криміналістів слідчих підрозділів Національної поліції є одним з найважливіших питань сьогодення, оскільки від їх кваліфікації, компетентності та особистих якостей залежить у деякій мірі успіх розслідування. Серед суб'єктів експертної діяльності найбільш потужними є експертні заклади Міністерства юстиції та МВС України, в яких

виконується близько 90 % експертиз, що призначаються на стадії досудового розслідування. При підготовці кадрів для експертних установ зазначених відомств виникають численні питання, що стосуються видів та форм підготовки, обсягів навчання, освітньо-кваліфікаційних вимог до спеціалістів, узгодженості програм підготовки та інші. Зазначені проблеми неодноразово обговорювались науковцями, але й досі залишаються дискусійними та підлягають подальшому дослідженню. Підготовка інспекторів-криміналістів на сьогодні здійснюється лише Навчально-науковим інститутом № 2 Національної академії внутрішніх справ, чого, зважаючи на дефіцит кадрів у межах країни, на нашу думку, замало. На сьогодні факультети з підготовки фахівців для органів досудового розслідування існують у багатьох вузах системи МВС та МОН. На нашу думку, необхідно впровадження окремих груп з підготовки інспекторів-криміналістів у структурі даних факультетів.

Іншою проблемою є вдосконалення законодавства, що регламентує проведення експертизи, що неодноразово обговорювались вченими-криміналістами. Основними проблемними моментами є наступні: надання права здійснювати залучення експерта виключно слідчому судді і, відповідно, позбавлення реалізації цього права сторонами кримінального провадження; надання виключного права державних спеціалізованих установ на здійснення судово-експертної діяльності в кримінальному провадженні, що не відповідає європейським стандартам. Визначені проблеми також ускладнили процедуру отримання дозволу на проведення експертизи. На практиці слідчі іноді відмовляються від призначення експертизи у зв'язку з процедурою отримання ухвали слідчого судді, у разі, якщо доказів за кримінальним провадженням, на його думку, достатньо. Це є негативним явищем і призводить до ускладнень розгляду справи у судовому засіданні.

Якщо спрощено розглядати схему, що на сьогодні існує в окремих підрозділах на практиці, вона виглядає наступним чином. Інспектори-криміналісти не вилучають слідів злочину, оскільки не мають належної кваліфікації та матеріально-технічного забезпечення. Слідчим, у свою чергу, така ситуація подобається, оскільки у разі вилучення слідів, їх потім необхідно буде направляти на експертизу, що пов'язано з організаційними складнощами. У результаті ми отримуємо відповідний результат.

Нами неодноразово зверталась увага на недосконалість Закон України «Про судову експертизу». Починаючи з преамбули, у якій зазначається, що: «цей закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності ...», хоча у назві мова йде про «судову експертизу». Зрозуміло, що різниця у поняттях «судова експертиза» і «судово-експертна діяльність» досить суттєві, тому Закон повинен мати назву «Про судово-експертну діяльність». У загальних положеннях Закону потрібно обов'язково роз'яснити зміст основних термінів, що складають основу судово-експертної діяльності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Обов'язковим є роз'яснення термінів: «спеціальні знання», «судово-експертна діяльність», «державна судово-експертна діяльність», «судова експертиза». Також, на нашу думку, потрібно надати визначення понять: «судово-експертний заклад», «керівник судово-експертного закладу», «предмет, об'єкти судової експертизи», «зразки для дослідження». Також підлягають визначенню і детальному опису види та порядок проведення різного виду експертиз: первинної, повторної, додаткової, комплексної, комісійної.

Однією з проблем правового характеру, пов'язаною з класифікацією судових експертиз, є норма ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» щодо проведення криміналістичних експертиз виключно державними спеціалізованими установами. Ми пропонуємо видалити зазначену норму та дозволити проведення всіх експертиз, крім судово-медичних та судово-психіатричних недержавним експертним установам і приватним експертам. З розвитком змагальної системи судового провадження заборона на виконання вказаних експертиз певною мірою обмежує права сторони захисту щодо обрання судових експертів. Суперечливою, на наш погляд, є норма Закону щодо судового експерта (ст. 10). З одного боку у ч. 1 зазначається, що «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань», з іншого у ч. 3 є обмеження у проведенні експертиз рівнем освіти та відповідною підготовкою.

Зважаючи на невизначеність законодавства судова практика допускає до розгляду у судах висновки експертів, наданих у формі актів або довідок. Наприклад, такі незалежні організації, як Незалежний інститут судових експертиз або Судова незалежна експертиза України пропонують послуги щодо проведення трасологічної, почеркознавчої, технічної експертизи документів, які є традиційними криміналістичними експертизами і, згідно чинного законодавства, не можуть ними проводитись.

Традиційною проблемою залишається матеріально-технічне забезпечення експертної діяльності, зважаючи на стан економіки країни. Недостатність такого забезпечення відноситься як до діяльності, пов'язаною з збиранням речових доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій так і до проведення експертних досліджень. Хоча, потрібно відмітити, що певні зрушення у цьому напрямку є. Останнім часом закуповується експертна техніка провідними установами судових експертиз: інститутами судових експертиз Міністерства юстиції України, ДНДЕКЦ, експертними центрами МВС України в окремих областях. Однак, у порівнянні з технічним оснащенням провідних країн Європи та США, цього, на жаль, недостатньо. Особливо це стосується регіональних підрозділів Експертної служби МВС України та відділів криміналістичного

забезпечення слідчих підрозділів Національної поліції.

У підсумку можна зазначити, що нами окреслено лише деякі проблеми експертного забезпечення досудового розслідування, що взаємопов'язані між собою. Окремі з них існують вже давно, деякі з'являються з впровадженням нових законодавчих норм та організаційних перебудов правоохоронної системи. Вирішувати зазначені проблеми потрібно лише спільними діями законодавчих та правоохоронних органів.

Степанюк Руслан Леонтійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

Реформування кримінального процесу України в цілому й удосконалення порядку досудового розслідування у напрямі наближення до кращих світових стандартів потребує ретельного вивчення закордонного досвіду і впровадження передових досягнень у вітчизняну практику. Зокрема, корисним може бути досвід діяльності слідчих оглядових груп (Crime Scene Units), які діють у Сполучених штатах Америки.

Суттєвою відмінністю практики розслідувань США від нашої є можливість не просто залучення, а здійснення безпосередньо самого огляду не детективом чи прокурором, а фахівцями. Звичайно слід пам'ятати, що американська система кримінального процесу не передбачає повноцінного досудового розслідування. Тому дотримання формальних процедур щодо оформлення результатів слідчих дій там не має такого великого значення, як у нас. Але, оскільки зараз в Україні здійснюється спроба кардинально змінити модель кримінального процесу із розшукового на змагальний, то необхідно впроваджувати відповідні підходи розвинутих демократичних країн. У цьому сенсі слід відзначити, що сьогодні в Україні в межах реформування МВС до структури органів досудового розслідування Національної поліції було включено сектори техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій (інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти). Раніше зазначені фахівці працювали в експертно-криміналістичних підрозділах. Відповідно з'явилась можливість розширення функцій даних спеціалістів під час огляду місця події. Але для цього, на нашу думку, слід належним чином закріпити їхній процесуальний статус у кримінальному провадженні. Існуюча практика і